

МЕЃУНАРОДЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА ВЕРСКИТЕ СЛОБОДИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ЗА 2015 ГОДИНА

Извршно резиме

Уставот ја забранува верската дискриминација и ја гарантира слободата на верата и правото на верско изразување. Тој обезбедува еднаквост пред законот за сите граѓани, без разлика на нивните верски убедувања. Во Уставот се наведени називите на пет верски заедници; останатите религиозни групи можат да побараат регистрација кај соодветните државни органи, со цел, да ги уживаат истите придобивки што им припаѓаат на петте именувани заедници. Судовите ги одбија барањата за регистрација на четири религиозни групи. Надлежниот суд ја укина осудителната пресуда за перење пари за водачот на Православната охридска архиепископија, која во минатото се отцепи од Македонската православна црква – Охридска архиепископија (МПЦ-ОА) и го врати предметот на повторно судење. Непосредно пред носењето на оваа одлука, Архиепископот беше пуштен на слобода, после три години минати во затвор, откако претходно беше осуден за проневера. Некои религиозни групи известуваа за повластениот третман на МПЦ-ОА од страна на државата и пријавуваа случаи на дискриминација или вознемирување на помалите религиозни групи. Поглаварот на најголемата муслиманска група во земјата, односно на Исламската верска заедница на Република Македонија (ИВЗ), тврдеше дека власта незаконски ги прислушува нивните лидери.

Внатрешниот спор во рамки на ИВЗ доведе до 13-дневна опсада на седиштето на ИВЗ од страна на група демонстранти, откако раководството на заедницата го разреши дотогашниот генерален секретар и скопскиот муфтија. Окупацијата на просториите заврши, откако судот донесе одлука во полза на раководството на ИВЗ. Постојат извештаи од Бектешката заедница на Македонија (од Тетово) за вознемирување од страна на поединци, поврзани со ИВЗ, кои имаат поинакво толкување на исламот. Неколку поединци пријавија дискриминација или вознемирување од страна на муслимани, мажи со долги бради или жени кои носат хиџаб. Имаше неколку случаи на вандализам на гробишта и други верски локации.

Амбасадорот на Соединетите американски држави, како и други службени лица од амбасадата, остварија средби со претставници од Владата, верските заедници и граѓанскиот сектор, на кои се разговараше за верските слободи. Амбасадорот говореше на темата на меѓуверската толеранција со високите владини претставници, како и во своите јавни обраќања, а со Поглаварот на ИВЗ зборуваше за темата на враќање на верскиот имот и борбата против насилниот екстремизам. Амбасадата обезбеди финансиска поддршка за посетата на еден предавач од странство, кој говореше за меѓуверската толеранција и борбата против насилниот екстремизам, а ги поддржа и напорите за едукација за холокаустот на Евреите.

Дел 1. Верска демографија

Според проценките на Владата на САД, вкупниот број на население во државата изнесува 2.1 милиони (во месец јули 2015 година). Според податоците од последниот

попис спроведен во 2002 година, 65 проценти од вкупното население се православни христијани, а 33 проценти муслимани. Меѓу останатите верски заедници, кои заедно учествуваат со помалку од 2 проценти во севкупното население, се католиците, различните протестантски групи, Јеховините сведоци и Евреите.

Најголемото мнозинство од муслиманите се Сунити и повеќето од нив живеат во северните и западните делови од земјата, додека мнозинството православни христијани ги населуваат централните и југоисточните региони. Постои меѓусебна поврзаност помеѓу етничката и верската припадност на населението; мнозинството православни христијани се етнички Македонци, додека пак, најголемиот дел од етничките Албанци се муслимани. Постои взаемна врска и помеѓу верската припадност и политичката ориентација, имајќи предвид дека поделбата на политичките партии, во голема мерка ја следи линијата на етничката припадност.

Дел 2. Состојба во однос на почитувањето на верските слободи од страна на државата

Правна рамка

Уставот забранува дискриминација на верска основа и гарантира еднаквост на правата на сите граѓани, без разлика на нивните верски убедувања. Тој ја гарантира слободата на вероисповедта и правото на поединците слободно и јавно да ја изразуваат својата вера, поединечно или во заедница со други лица. Уставот го гарантира верскиот идентитет на националностите и заедниците во земјата. Во Уставот е наведено дека “Македонската православна црква, Исламската верска заедница на Македонија, Католичката црква, Евангелско Методистичката црква, Еврејската верска заедница и другите верски заедници” се одвоени од државата и еднакви пред законот и се слободни во основањето на верски училишта и социјални и добротворни установи. Согласно Уставот, секое поттикнување верска омраза од страна на политичките партии или други здруженија на граѓаните е забрането.

Државата ги признава петте религиозни групи што се конкретно наведени во Уставот. Законот им овозможува и на другите верски организации да ги стекнат истите законски права и статусот што им припаѓа на петте верски заедници, преку постапката на државно признавање и регистрација преку судовите. Во државата се регистрирани 30 различни верски организации (од нив 15 цркви, седум верски заедници и осум религиозни групи). Откако ќе се регистрира, црквата, верската заедница или група, е ослободена од плаќање даноци и има право да бара поврат на имот, да учествува во проекти финансирани од страна на Владата и да бара издавање градежни дозволи за потребите на заштита и обнова на своите светилишта и културни објекти. Тие имаат можност и за основање верски училишта. Доколку верската организација не е соодветно регистрирана, тоа не значи дека нема да може да ги шири своите учења или дека ќе биде законски или парично казнета, меѓутоа, може да ја оневозможи реализацијата на одредени нејзини активности, како на пример, воспоставувањето верски училишта и примањето донации или пак користењето на даночните ослободувања.

Верските организации можат да побараат да бидат регистрирани како “црква”, “верска заедница” или “религиозна група”. Ваквата класификација се заснова врз големината на групата, нејзината внатрешна организација и хиерархија. Според судската власт, овие три категории уживаат подеднаков третман пред законот и не поседуваат различни законски права, бенефиции или обврски. Барањата за регистрација се поднесуваат до Основниот суд Скопје 2 во Скопје, а во рок од 15 работни дена, судот е должен да утврди, дали поднесеното барање на верската организација ги задоволува законските критериуми за регистрација. Критериумите го вклучуваат следново: физичко и административно присуство во земјата, објаснување за верските учења и практики што ги прават различни од останатите верски заедници, единствен назив и службени ознаки и обележја, финансиски приказ за финансиските средства на располагање и изворите на финансирање, посочување на надзорното тело задолжено за финансиското работење на организацијата, како и записник од одржаното основачко собрание на организацијата. Законот дозволува регистрација на повеќе различни групи, кои припаѓаат на една иста вера. Според законското толкување од судовите, регистрираните водачи на религиозните групи, мораат да бидат државјани на Република Македонија.

Судот ги испраќа одобрените барања до Комисијата за односи со верските заедници и религиозни групи (КОВЗРГ), која потоа ја внесува организацијата во својот регистар. Доколку судот го одбие барањето за регистрација, организацијата може да ја обжали таквата одлука пред надлежниот апелационен суд. Доколку и апелациониот суд го одбие барањето за регистрација, тогаш единствената понатамошна можност што ѝ останува на располагање на организацијата, е да поднесе барање за заштита на човековите права до Уставниот суд, повикувајќи се на повреда на верските права. Доколку Уставниот суд го одбие барањето, организацијата може да поднесе тужба до Европскиот суд за човекови права (ЕСЧП).

Законот не дозволува основање приватни верски основни училишта, меѓутоа, овозможува основање на приватни верски средни училишта и образовни институции на повисоките образовни нивоа. Според образовната програма на Министерството за образование, во петто одделение, секој ученик мора да одбере еден од трите изборни предмети, при што два од нив имаат религиозна содржина: Запознавање со религиите и Етика на религии. Според описот што го дава Министерството, овие предмети говорат општо за религијата. Меѓутоа, овие предмети вообичаено ги предаваат свештеници и имами. Доколку учениците не сакаат да учат некој од верските предмети, тогаш на располагање имаат и трета опција, односно предметот Класична култура во европската цивилизација.

Секој странски државјанин кој влегува во земјата, со цел, да се вклучи во религиозни активности или да врши верски обреди и церемонии, мора да обезбеди работна виза пред пристигнувањето во државата, а според достапните информации, за добивање на истата се потребни околу четири месеци. Таквите верски службени лица од странство, потоа се должни да се регистрираат во КОВЗРГ. Работните визи имаат важност од шест месеци, со можност за нивно продолжување за дополнителни шест месеци. Секое евентуално дополнително обновување на работната виза, е со времетраење од една

година. Виза може да им биде издадена и на свештени лица и верски претставници од нерегистрираните верски организации.

Владини практики

Според мислењето на различни познавачи на религиозните состојби, верските разлики и понатаму имаат одредена улога во кривичните и граѓанските постапки пред судовите. Државата и понатаму одбива да го признае постоењето на одредени помали религиозни групи, а продолжува со повластениот третман и однос кон МПЦ-ОА.

На 2 февруари, откако мина три години во затвор, Јован Вранишковски, поглаварот на Православната охридска архиепископија, беше пуштен на условен отпуст поради добро однесување. Тој беше осуден за перење пари, а претходно и за проневера. Според тврдењата на претставниците од Православната охридска архиепископија, тие се одвоиле од МПЦ-ОА во 2002 година, за да се обединат со Српската православна црква. Според МПЦ-ОА и Руската православна црква, Патријархот на Руската православна црква посредувал за ослободување на Вранишковски, при неговата посета на високо ниво, во декември 2014 година. МПЦ-ОА побарала тој да биде ослободен како знак на добра волја кон Српската и Руската православна црква, со што би се отворила можност, МПЦ-ОА да започне преговори со Српската православна црква, со цел, конечно да се реши статусот на МПЦ-ОА во рамки на православната заедница. Членовите на црквата на Вранишковски тврдат дека тој бил осуден поради неговите верски убедувања, а канцеларијата на Хелсиншкиот комитет за човекови права во земјата го нарече политички затвореник. Според државните органи и МПЦ-ОА, неволјите во кои се нашол архиепископот не се поврзани со неговата вера, а по тврдењата на Вранишковски дека бил изложен на тортура во затворот во 2014 година, поради неговата верска припадност, МПЦ-ОА побарала благонаклонет третман за него во декември истата година. Во месец февруари, судот донесе одлука за условен отпуст на Вранишковски, во однос на претходно изречената казна за проневера. На 7 мај, Врховниот суд ја објави својата пресуда по жалбата на Вранишковски, со која ја укина неговата осудителна пресуда за перење пари, поради погрешна примена на материјалното право и процесни повреди во постапката и го врати предметот на повторно судење. На крајот на годината, новиот судски процес пред Основниот суд Скопје 1, сè уште не беше започнат.

Во Основниот суд Скопје 1 беа поднесени четири барања за регистрација на верски организации, кои беа одбиени по различни основи. Во месец јануари, судот го одби поднесеното барање за регистрација на “Христовата жива црква”, затоа што истата не доставила податоци за неопходните материјални услови (извори на финансирање, простор) за нејзино функционирање. Основниот суд го одби и барањето за регистрација на групата Тринитас - Македонија, со образложение дека подносителот на барањето не обезбедил писмено одобрение од Министерството за правда, за употреба на зборот “Македонија” во називот на религиозната група и не доставил соодветен доказ, дека самиот подносител Александар Вулетик поседува македонско државјанство. Вулетик не ја обжали ваквата судска одлука. Основниот суд го одби и следното барање на Вулетик за регистрација на христијанската верска заедница Тринитас, со образложение дека подносителот на барањето ги доставил истите

религиозни материјали за проповед, како оние на веќе регистрираната Христијанска црква Оаза во Република Македонија. Вулетиќ ја обжали одлуката за предметот Тринитас пред апелациониот суд во Скопје, кој ја потврди првичната пресуда на основниот суд, со која барањето беше одбиено. Апелациониот суд потврди уште една одлука на основниот суд, со која беше одбиена регистрацијата на религиозната група Титанија.

Православната охридска архиепископија беше во очекување на пресудата на Европскиот суд за човекови права (ЕСЧП), во врска со нејзиното барање да биде регистрирана како верска организација, кое беше одбиено од домашните судови со правно образложение дека не успеала да ја докаже разликата помеѓу нејзиниот назив и обележја и оние на МПЦ-ОА. На крајот на годината, ЕСЧП веќе ја имаше завршено постапката на судско разгледување на предметот, меѓутоа, сè уште немаше донесено конечна одлука. Според МПЦ-ОА, Православната охридска архиепископија има само околу стотина следбеници. Архиепископијата, која инаку е призната од страна на Српската православна црква, како единствена и легитимна православна црква во државата, тврди дека власта ја изложила на медиумско малтретирање и непотребно следење, поради тоа што таа не ја признава целокупната независност на МПЦ-ОА (автокефалноста) од Српската православна црква. Според претставниците од архиепископијата, нивното членство се брои во илјадници.

Бектешката заедница во Македонија (Тетово), инаку дел од исламскиот Суфи - ред, и понатаму ја очекува пресудата на ЕСЧП во однос на поднесената тужба во 2013 година, со која од ЕСЧП бара да ја поништи одлуката на националниот Уставен суд, со која, тужбата доставена од Бектешката заедница, во врска со одбиената регистрација била прогласена за “недозволена”, затоа што го содржела називот Бектеши, а претходно некоја друга верска организација веќе била регистрирана со истиот назив. Според претставниците на Бектешката заедница во Македонија (Тетово), спонзор на другата бектешка група е ИВЗ и таа им помогнала да се регистрираат, со цел, да се спречи регистрацијата на “единствената легитимна” Бектешка заедница во државата. Иако оваа религиозна група сè уште не е регистрирана, на странските припадници на Бектешката заедница во Македонија (Тетово) им се издаваат визи за влез и верски активности во земјата.

Во месец ноември, Народниот правобранител, државниот службеник од Министерството за правда, задолжен за заштита на граѓанските права и борба против дискриминација и националната канцеларија на Хелсиншкиот комитет за човекови права, посочија дека учеството на деца на училишна возраст во настани од религиозен карактер ја поттикнува верската нетрпеливост. На еден детски марш во Битола, во организација на едно од државните училишта, децата изјавуваа дека се таму “за да ги слават само добрите православни празници, а не празниците на другите религии.” Според изјавата на Народниот правобранител, “децата биле искористени за промоција на една вера во Македонија и тоа е погрешно и неприфатливо.” Народниот правобранител побара од Министерството за образование да спроведе истрага во врска со детскиот марш. Националната канцеларија на Хелсиншкиот комитет за човекови права, исто така, го осуди маршот, наведувајќи дека на тој начин, власта ги влошува меѓуверските односи.

Наместо да се злоупотребува училишниот предмет Етика во религиите, за проповед на одредена вера, Народниот правобранител побара од сите основни училишта да обрнат посебно внимание на едукацијата на младите луѓе и унапредувањето на меѓусебната толеранција и почит. Градоначалниците, локалните политичари и локалните медиуми известуваа, дека во голем дел од верската настава што се нуди во училиштата, акцентот е ставен врз поучувањето само за една религиозна група, во зависност од верската припадност на наставникот.

Во месец февруари, поглаварот на ИВЗ изјави дека власта незаконски ги прислушувала исламските верски лидери, именувајќи го истото како “психопатски чин” и јавно побара од Владата и званично да преземе законска одговорност, затоа што со нив и нивните соработници постапувала како со “криминалци”. Лицето задолжено за односи со јавноста во Министерството за внатрешни работи (МВР), ваквите наводи ги оцени како “апсурдни”.

Различни организации од граѓанското општество, вклучувајќи ја и Нисма, институт составен од неколку невладини организации (НВО), укажуваа дека власта се меша во религиски прашања на штета на секуларизмот и дека врши политизација на верата. Во декември, Претседателот на Собранието Трајко Велјановски во еден свој говор, изјави дека “граѓаните треба да се вратат кон православните христијански вредности, под знамето на Исус.”

Помалите верски организации што не се спомнати во Уставот, како што се Јеховините сведоци, Бектешите (Тетово) и Православната охридска архиепископија, сметаат дека власта кон нив не се однесува на ист начин, како и кон петте верски организации признати со Уставот. Како пример, тие наведуваат дека се исклучени од некои официјални настани и не добиваат подеднаква можност за пристап до владините функционери. Многу религиозни групи, како што се ИВЗ, Бектешите (Тетово) и Јеховините сведоци, тврдат дека власта е благонаклонета кон МПЦ-ОА, која ужива единствени привилегии, како на пример, можноста за користење јавен имот и средства без надомест, понуди за финансирање на градба на нови православни цркви и праќање ексклузивни покани за нејзините претставници, за присуство на различни владини настани и прослави. МПЦ-ОА негира било каква поврзаност со власта и тврди дека црквата не се меша во политиката.

Во месец март, владини функционери присуствуваа на церемонијата на поставување на камен - темелникот за изградба на 13 -метарскиот православен крст во скопската општина Ѓорче Петров, а во месец октомври, владините функционери присуствуваа на поставувањето на камен - темелникот за изградба на нова црква на МПЦ-ОА во Прилеп. Според извештаите на локалните медиуми, власта го помогнала финансирањето на изградбата на крстот и црквата и неправедно го олеснила процесот за добивање градежни дозволи. Во февруари, централната власт и Градот Скопје обезбедија 87 милиони Денари (1,5 милиони американски долари) за доградба и подобрување на 66-метарскиот Милениумски крст, во сопственост на една христијанска организација и се наоѓа на врвот на планината Водно, издигајќи се над градот Скопје.

Дел 3. Состојба во однос на почитувањето на верските слободи во општеството

Во месец мај, ИВЗ го разреши својот генерален секретар и скопскиот муфтија. Следниот ден, една вооружена група на поддржувачи на разрешените лидери насилно влезе во седиштето на ИВЗ во Скопје. На снимките од безбедносните камери, можат да се видат десетици мажи како ја прескокнуваат оградата, ја кршат стаклената влезна врата и туркаат други мажи навнатре, брзајќи да влезат во зградата. Според медиумите и граѓанските организации, нападот претставувал обид за насилно преземање контрола и раководење со верската заедница. Според ИВЗ, власта ги охрабрувала напаѓачите, со цел, да се изврши дестабилизација на ИВЗ. Министерството за внатрешни работи испрати полициски сили за да се раздвојат двете групи, меѓутоа, не ги истера напаѓачите. 13-дневната опсада на седиштето на ИВЗ заврши, дури откако судот донесе пресуда со која членовите на раководството на ИВЗ, беа прогласени како единствени легитимни претставници на организацијата.

Припадниците на Бектешката заедница пријавија некои инциденти на малтретирање од страна на лица поврзани со ИВЗ, а кои престојуваат во Арабати Баба теќето во Тетово. Тие се жалат дека се постојана мета на вербално малтретирање и тврдат дека некои од мажите барале од нив да го напуштат теќето.

Имаше неколку пријави од поединци, во врска со инциденти на социјални предрасуди насочени против мажи муслимани со долги бради и жени кои носат хиџаб. Во еден од нив, доктор и муслиман од Гостивар, тврдел дека бил предмет на вознемирување и непотребно испитување од страна на граничната полиција, поради што при секој влез и излез од земјата, му требало подолго време за минување на границата.

Провладините медиуми, како на пример, дневниот весник *Вечер* и телевизијата *Сител*, даваа негативен приказ на водачот на Христовата жива црква, опишувајќи го како “истерувач на духови” и “секташ”, откако беше одбиено барањето за регистрација на неговата религиозна група.

На 6 ноември, по еден анти-исламски протест во Крива Паланка, напаѓачите вандализираа една импровизирана џамија, која во главно ја посетуваа верници од етничко ромско потекло. Според извештаите на локалните медиуми, на протестот присуствувале дури 1,200 граѓани, кои сакале да го изразат своето незадоволство поради најавата за изградба на џамија во градот. Протестот бил неофицијално организиран под мотото “Против исламизација на Крива Паланка” и според некои извештаи, бил поддржан и од Градоначалникот на Крива Паланка. Националната канцеларија на Хелсиншкиот комитет, протестот го нарече “акт на говор на омраза и верска нетолеранција”, а Валентина Божиновска, Директор на Комисијата за односи со верските заедници и религиозни групи (КОВЗРГ), владиниот орган задолжен за надзор врз дијалогот меѓу религиозните групи, изјави дека инцидентот бил “неприфатлив”. Неколку политички партии издадоа свои соопштенија, повикувајќи на мир и толеранција. Полицијата спроведе истрага за вандалскиот чин и до крајот на годината беа испитани околу 40 лица, меѓутоа, ниту едно не беше лишено од слобода. И покрај барањата на граѓанските организации, за кривично гонење на лицата вмешани во

протестите поради говор на омраза, владините органи не поведоа кривична постапка против ниту едно од нив.

Вандалските акти по гробиштата и религиозните објекти продолжуваат и понатаму. Во месец септември, непознати вандали ги осквернија муслиманските гробишта во Охрид. Во месец март пак, употребувајќи бои во спреј, непознати сторители ги исцртаа ѕидовите на една православна црква во Тетово и една џамија во Битола со непристојни графити.

Според податоците на МПЦ-ОА, во православните цркви и манастири низ целата земја, се имаат случено 25 кражби. Во најголем дел, станува збор за кражби на парите собрани од донации и еден помал број предмети од националното културно богатство, меѓу кои и икони.

Невладината организација Фонд на холокаустот на Евреите од Македонија, ја продолжи соработката со Министерството за образование во однос на воведувањето образовни програми за Холокаустот и еврејската историја и за целите на унапредување на меѓуверската соработка.

Дел 4. Владина политика на САД

Амбасадорот на Соединетите американски држави се сретна со поглаварот на ИВЗ, при што тие разговараа за прашањата на верска слобода, враќање на имотот и борбата против насилниот екстремизам. Освен тоа, уште едно службено лице од Амбасадата оствари средба со претставниците од помалите верски заедници, власта и граѓанскиот сектор, на која се водеше дискусија за верските слободи.

Амбасадорот организираше вечера (*ифтар*) за владините функционери, претставниците од граѓанските организации и претставниците на различните религиозни групи, на која зборуваше за важноста на верската толеранција и ги охрабри и побара од сите присутни, да се залагаат за толеранција во рамки на нивните заедници. Освен тоа, службените лица од Амбасадата присуствуваа и на други ифтарски вечери во рамки на заедницата, каде говорееа за важноста на верската толеранција. На настанот организиран во Меморијалниот центар на холокаустот на Евреите во октомври, Амбасадорот зборуваше за верската слобода и толеранција.

Во месец март, Амбасадата финансиски ја поддржа посетата на еден муслимански капелан од језуитски универзитет во Соединетите држави, кој во неколку градови, пред универзитетската публика, младината и членовите на религиозните групи, зборуваше за важноста на верската толеранција и некои други теми поврзани со верската слобода.

Амбасадата на два пати обезбеди дотации за Фондот на холокаустот на Евреите од Македонија, каде првата беше наменета за покривање на трошоците за учество на образовниот семинар за холокаустот, за наставниот кадар што не доаѓа од главниот град, а втората за покривање на патните трошоци на учесниците на летната академија за холокаустот во Полска.